

Tisdagen den
6 maj 1980

Tisdagen den 6 maj

Kl. 15.00

*Anmälan om
kompletteringsval
till utskott*

§ 1 Anmälan om kompletteringsval till utskott

TALMANNEN:

Centerpartiets partigrupp har som suppleant i arbetsmarknadsutskottet under Börje Hörnlunds ledighet anmält hans ersättare Lennart Nilsson i Vännäs.

*Om åtgärder för
att minska ut-
landsupplåningen*

Talmannen förklarade vald till

suppleant i arbetsmarknadsutskottet

Lennart Nilsson i Vännäs (c)

§ 2 Om åtgärder för att minska utlandsupplåningen

Ekonomiministern GÖSTA BOHMAN erhöll ordet för att besvara *Kjell-Olof Feldts* (s) den 27 mars anmälda interpellation. 1979/80:169, och anförde:

Herr talman! Kjell-Olof Feldt har ställt följande frågor till mig:

1. Anser statsrådet att hittills tillämpade metoder att finansiera bytesbalansens underskott är tillfredsställande?

2. Anser statsrådet att en valutareserv på mindre än 15 miljarder kronor är betryggande vid ett löpande betalningsunderskott som närmar sig 20 miljarder kronor?

3. Vilka åtgärder avser regeringen att vidta för att hålla statens utlandsupplåning inom den ram som angetts av riksdagen och för att ge denna upplåning ur svensk synpunkt tillfredsställande villkor?

Låt mig först påminna om bakgrunden till det nuvarande bytesbalansunderskottet. Den underliggande balansbrist som detta svarar mot har varit en realitet i svensk ekonomi sedan slutet av 1960-talet och beror på att den utlandskonkurrerande sektorn blivit för liten i förhållande till vår efterfrågan. Ett huvudtema för 1970 års långtidsutredning var hur man skulle återvinna balans i utrikeshandeln. En förbättring av bytesbalansen ägde rum under 1970-talets första år. Efter 1973 års oljeprishöjningar ökade underskottet på nytt, och den s. k. överbrygningspolitiken med uppdriven inhemsk efterfrågan samt stigande arbetskraftskostnader ledde till en ytterligare försämring. Genom 1977 års devalveringsåtgärder och åtstramning av den inhemska efterfrågan nåddes i stort sett jämvikt i bytesbalansen år 1978. Förra året försämrades bytesbalansen på nytt. Detta hängde som

Tisdagen den
6 maj 1980

*Om åtgärder för
att minska ut-
landsupplåningen*

bekant samman med främst de kraftigt höjda oljepriserna samt med ökningen av den inhemska ekonomiska aktiviteten.

För 1979 beräknas bytesbalansens underskott till 11,0 miljarder kronor. Underskottet har väsentligen finansierats genom utländsk upplåning. Nettoupplåningen uppgick till 9,8 miljarder kronor. En viss nedgång i valutareserven skedde också. Statens utlandsupplåning uppgick till 9,3 miljarder kronor, och denna svarar alltså för en betydande del av den för bytesbalansunderskottets finansiering erforderliga upplåningen. Av dessa 9,3 miljarder kronor utgjordes 8,7 miljarder kronor av långsiktig upplåning.

För 1980 beräknas bytesbalansunderskottet till 16 à 17 miljarder kronor. En ytterligare ökning av utlandsupplåningen blir alltså erforderlig. Staten måste också i år svara för en betydande del härav. I den reviderade finansplanen konstateras sålunda, att vid ett bytesbalansunderskott på närmare 17 miljarder kronor torde den statliga upplåningen behöva uppgå till mellan 13 och 17 miljarder kronor.

Som svar på Kjell-Olof Feldts första fråga om hittills tillämpade metoder för finansieringen av underskottet i bytesbalansen är tillfredsställande är mitt svar att så är fallet under de förutsättningar som råder på de internationella kapitalmarknaderna. Att staten efter 1976 tagit på sig huvudbördan av bytesbalansunderskottets finansiering har bl. a. varit motiverat av strävan att uppnå gynnsammast möjliga lånevillkor. Den svenska staten har varit och är alltså en låntagare med hög kreditvärdighet på den internationella marknaden. Genom att staten står för en stor del av utlandsupplåningen begränsas även budgetunderskottets likviditetsskapande effekt.

I den reviderade finansplanen framhålls dock att det för att den statliga utlandsupplåningen inte skall växa alltför mycket är önskvärt med en viss nettoupplåning utanför den statliga sektorn. En viss del av näringslivets och kommunernas upplåning skulle alltså ske i utlandet i stället för på den svenska kapitalmarknaden. Hur stor denna upplåning blir är emellertid avhängigt av bl. a. hur den internationella ränteutvecklingen under året kommer att gestalta sig och av likviditetsutvecklingen i ekonomin. Under 1979 torde, såsom framhålls i den reviderade nationalbudgeten, det låga ränteläget i Sverige i förhållande till omvärlden samt näringslivets återhållsamma kreditefterfrågan ha verkat återhållande på företagets nettoupplåning. En mer betydande ökning av den icke statliga utlandsupplåningen i förhållande till den statliga skulle sålunda förutsätta en höjning av Sveriges relativa ränteläge och en ännu stramare kreditpolitik. Med hänsyn till inte minst behovet av ökade investeringar främst inom den konkurrensutsatta sektorn kan emellertid, såsom konstateras i den reviderade finansplanen, ett alltför högt ränteläge vara förenat med nackdelar i andra hänseenden och bl. a. skapa svårigheter för den investeringsökning som nu är på väg. Fördelningen av utlandsupplåningen mellan den privata och den statliga sektorn måste alltså anpassas till det aktuella läget. Beräkningarna om budgetunderskottets finansiering rymmer flera osäkra antaganden och måste givetvis snabbt kunna anpassas till ändrade förutsättningar. Det är också

svaret på Kjell-Olof Feldts tredje fråga.

Vad gäller den andra frågan kan jag konstatera att valutareserven täcker över 90 % av det beräknade bytesbalansunderskottet. En valutareserv av denna storleksordning måste bedömas som betryggande. Det är inget självändamål att ligga med en stor valutareserv. Bedömningen av valutareservens storlek måste också ses i samband med tillgängliga upplåningsmöjligheter. Dessa är av betydande storlek och kan mobiliseras med kort varsel.

Låt mig därutöver framhålla följande: Fram till april månads utgång i år hade valutaflödet, bortsett från vad som inlöt till följd av den statliga upplåningen, uppgått till 6 miljarder kronor. Om man omräknar det för 1980 beräknade bytesbalansunderskottet till en period på fyra månader blir resultatet 5.5 miljarder kronor. Dessa siffror och annan statistik ger inget stöd för påståenden om att en spekulativ kapitalflykt skulle pågå. Under 1979 torde dock en begränsad ökning av handelskrediterna ha ägt rum, vilket sammanhänger med den nyssnämnda räntedifferensen mot utlandet. Nettoförändringen i handelskrediter är resultatet av mycket stora bruttoströmmar i bägge riktningarna. En förskjutning av den begränsade storleksordning som antyds i SCB:s statistik kan inte betraktas som anmärkningsvärd.

Slutsatsen av det jag sagt är således att det hittills inte mött några svårigheter för Sverige att få tillräcklig utlandsupplåning. Jag kan däremot väl förstå interpellantens oro för de långsiktiga konsekvenserna av fortsatta bytesbalansunderskott och därav betingade krav på upplåning utomlands. Det finns en obestridlig risk för att våra utländska långgivare så småningom kan komma att ställa krav på utformningen av vår ekonomiska politik. Räntekostnaderna för en växande utlandsskuld innebär en successivt ökande in-teckning i vår export. Vår ekonomisk-politiska rörelsefrihet vid internationella störningar av exempelvis det slag som oljekrisen utgör kan dessutom komma att alltmer begränsas.

Det råder således inget tvivel om att det är angeläget att bringa ned bytesbalansunderskottet och upplåningsbehovet. Regeringen har i finansplanen i januari och nu i den reviderade finansplanen angivit huvudinriktningen för en sådan politik där de viktigaste inslagen är fortgående neddragning av ökningstakten i såväl offentlig som privat konsumtion, stärkt konkurrenskraft och en utbyggd utlandskonkurrerande sektor.

KJELL-OLOF FELDT (s):

Herr talman! Jag vill tacka ekonomiministern för svaret på min interpellation.

Interpellationen föranleddes av de oroande rapporter som under mars månad strömmade in om ökade svårigheter för riksgäldskontoret att erhålla långfristiga lån till rimlig ränta. I det läget var över en tredjedel av statens totala utlandsskuld placerad i korta banklån med räntor som närmade sig 20 %. Ett medelfristigt lån med tre års löptid hade upptagits med den förhållandevis höga räntan 15 %. De lån som under första kvartalet över huvud taget kunde upptas till fast ränta kostar nu staten nära 10 % i

Nr 136

Tisdagen den
6 maj 1980

*Om åtgärder för
att minska ut-
landsupplåningen*

Tisdagen den
6 maj 1980

*Om åtgärder för
att minska ut-
landsupplåningen*

genomsnitt.

Regeringens motiv för att lägga hela bördan av underskottets finansiering på staten har hela tiden varit att de för samhällsekonomin mest gynnsamma lånevillkoren därmed skulle uppnås. Mot bakgrund av den faktiska utvecklingen ansåg jag det befogat att regeringen gjorde klart hur den tänkte hantera Sveriges utlandsupplåning i fortsättningen.

Jag hade ytterligare ett skäl för detta. I en föredragning inför finansutskottet i samband med finansplanens behandling redovisade riksbankschefen en annan uppfattning än regeringens om hur utlandsupplåningen borde fördelas mellan staten och det privata näringslivet. Han uppgav nämligen att han tänkte rikta in riksbankens politik på att begränsa statens upplåning till 12 av de 17 miljarder som måste lånas i utlandet under 1980. Resterande 5 miljarder tänkte han uppenbarligen tvinga företagen att låna upp genom ganska hårdhänta kreditpolitiska metoder. En sådan inriktning av kreditpolitiken beslöts också av riksdagen i februari. Sedan interpellationen framställdes den 27 mars har ytterligare vittnesbörd framkommit om det ohållbara i den upplåningspolitik som regeringen bedriver.

Vid en föredragning inför finansutskottet har riksgäldskontorets chef beskrivit de växande svårigheter som möter svenska staten vid en fortsatt utlandsupplåning i takt 1 500 milj. kr. i månaden. Han pekade inte bara på en ökning av räntekostnaderna och en försämring av villkoren utan framhöll också de utländska långivarnas ökade intresse för hur Sverige sköter sin ekonomi och hur de upplånade pengarna används. Inte minst kommer detta att i växande grad gälla Sveriges enorma budgetunderskott, som redan nu är det största inom OECD-området efter Italiens. Hans slutsats var helt enkelt den att den nuvarande höga takten i vår utländska upplåning inte är möjlig att upprätthålla och försvara under någon längre tid.

Mina frågor om hur regeringen tänker bemästra den akuta situationen berör Gösta Bohman med lätt hand. De hittills tillämpade metoderna för finansieringen av bytesbalansunderskottet är tillfredsställande, säger han. På frågan om regeringen tänker följa riksdagens beslut att lägga över en del av utlandsupplåningen på den privata sektorn svarar Gösta Bohman, såvitt jag förstår, att detta inte är möjligt. Större delen av svaret ägnas åt frågor som jag inte har ställt: Gösta Bohman framhäver sina tidigare bedrifter och kommande insatser för att stabilisera den svenska ekonomin. Jag skall återkomma till båda dessa avsnitt i svaret, men först skulle jag ändå något vilja fördjupa diskussionen om de frågor som interpellationen gäller, nämligen hanteringen av årets underskott i bytesbalansen.

För det första är det ändå värt att notera att det som tidigare har varit högsta dygd nu har blivit något mindre eftersträvänsvärt. Gösta Bohman erkänner nämligen att det vore önskvärt att också andra än staten lånade i utlandet.

För det andra ger Gösta Bohman en ganska förskönande bild av näringslivets sätt att hantera sina kapitaltransaktioner med omvärlden. Han försökte skapa intrycket att företagen under 1979 har hållit tillbaka sin utlandsupplåning och att det bara gäller att få den privata upplåningen att

*Om åtgärder för
att minska ut-
landsupplåningen*

öka litet snabbare. Men sanningen är att det svenska näringslivet minskade sin långfristiga upplåning med över 2 miljarder kronor under 1979 och sina kortfristiga utlandskrediter med 3,5 miljarder, dvs. summa 5,5 miljarder kronor. Allt tyder på att företagen i hög grad sysslade med att återbetala sina utlandslån, dvs. att flytta valutor ut ur landet. Jag vill därför fråga Gösta Bohman, om han tycker att det är rimligt att staten ökar sin utlandsskuld, medan företagen i snabb takt minskar sin. Har inte likviditetsfördelningen i samhället blivit helt orimlig, då företag har sådana likviditetsöverskott att de kan minska sina utlandslån, medan staten i så mycket snabbare takt måste öka sina? Visar det inte också att problemet om hur statens utlandsupplåning skall kunna klaras är långt svårare än Gösta Bohman säger? Är det helt enkelt inte så, att utan direkta ingripanden mot företagets överlikviditet, skapad av den statliga finanspolitiken, kommer tendensen till valutautflöde att framgent bli den dominerande? Slutligen, när det gäller den här punkten: Gösta Bohman har ju på sistone visat sig vara en riktig magister som delar ut kunskapsbetyg och kräver samhällsansvar. Jag måste fråga: Varför använder ekonomiministern aldrig sina pedagogiska talanger på det privata näringslivet? Vore det inte synnerligen befogat att också företagen tog litet ansvar och visade en smula samhällsekonomiskt kunnande genom att åtminstone inte direkt motverka den av regeringen och riksbanken proklamerade politiken?

I sitt svar återvänder Gösta Bohman än en gång till vad han betraktar som sin stora bedrift: 1977 års devalvering som skulle ha räddat den svenska ekonomin, om bara inte höjningen av oljepriserna hade kommit emellan. Jag vill verkligen inte beröva Gösta Bohman nöjet att gång på gång upprepa detta. Men borde han inte någon gång ta reda på om det är sant? Mycket tyder nämligen på att devalveringsaktionen 1977 misslyckades i sin avgörande fas och att förbättringen av utrikesbalansen 1978 helt och hållet berodde på den hårdhänta svängningspolitik som Gösta Bohman också ansvarade för. En sådan tolkning stämmer bättre överens med det faktum att den svenska bytesbalansen mellan 1978 och 1980 försämrades med 17 miljarder kronor.

Jag skulle vilja råda Gösta Bohman att närmare studera tabell 3:1 i den reviderade nationalbudgeten. Den ger onekligen en del intressanta upplysningar. Den visar nämligen att mellan 1977 och 1980 ökade den svenska exportindustrins marknadsandel inom OECD-området med inte mer än 1 % trots devalveringen med över 15 %. Det framgår också att det som man egentligen ville uppnå med devalveringen – en sänkning av de svenska exportpriserna visavi omvärlden – inte alls uppnåddes. Tre år efter devalveringen har svensk industris utlandspriser samma relation till konkurrenternas som före devalveringen. Konjunkturinstitutet säger också utan omsvep att svensk industri tydligen varit mer intresserad av att genom höjda priser öka sina vinster än av att genom sänkta relativpriser öka sin export och sin produktion.

Samma sak gäller f. ö. industris prissättning här hemma visavi importerade varor. Konjunkturinstitutet har funnit att svensk verkstadsindustri

*Om åtgärder för
att minska ut-
landsupplåningen*

höjde sina priser inom landet med 8 % under 1979 medan importpriserna bara steg 6 %. Den här försämringen av relativpriset har sannolikt bidragit till att en del av den inhemska verkstadsproduktionen har ersatts med import, konstaterar konjunkturinstitutet.

Det är faktiskt också möjligt att bygga samma omdöme på citat ur Gösta Bohmans egen reviderade finansplan. På s. 8 säger han att "de svenska företagen enligt konjunkturinstitutets förnyade beräkningar synes ha höjt sina priser på exportmarknaden så mycket mera än konkurrenterna att de förväntade andelsvinsterna inom OECD-området uteblivit".

Med andra ord: devalveringen har inte gett de resultat som Gösta Bohman utlovade när den genomfördes 1977. Trots att Gösta Bohman faktiskt flera gånger tillhållit företagen att utnyttja devalveringen och de låga lönekostnadsökningarna åren 1977, 1978 och 1979 till att sänka sina relativpriser har företagen inte bara struntat i Gösta Bohmans förmaningar. Man har t. o. m. gjort tvärtom, dvs. höjt relativpriserna. Man ville inte sälja mer för att kunna producera mer. Man ville helt enkelt till lägsta möjliga kostnad nå högsta möjliga vinst.

Sådan är kapitalismen, kunde man kanske nöja sig med att säga. Och för en ekonomisk politik som misslyckats på de flesta områden spelar det måhända ingen större roll om också devalveringen blev ett misslyckande.

Men nu gäller de faktiskt någonting mer än regeringens och Gösta Bohmans anscende. Skälet till att jag har tagit upp frågan om hur företagen utnyttjat devalveringen och de låga kostnadsökningarna de senaste åren är att det nu finns risk för att historien upprepas. Vi befinner oss som alla vet mitt uppe i en brinnande avtalskonflikt. På nytt hävdar arbetsgivarna att man måste hålla tillbaka kostnaderna för att förstärka industrins konkurrenskraft. På nytt lovar man att hålla nere priserna för att på det sättet kunna sälja och producera mer och skapa sysselsättning. De här avsiktsförklaringarna har fått livligt stöd av ekonomiministern, som helt ställer upp på arbetsgivarnas linje. Mina frågor är. Gösta Bohman:

Vilka garantier kan regeringen ställa upp för att företagen den här gången faktiskt gör vad de säger? Vilka skäl har löntagarna att tro att företagen ändrar sitt prisetende och sin vinstmaximeringsfilosofi, som de har demonstrerat de senaste åren? För att sådana skäl skall uppstå måste regeringen i alla händelser ta till mer verkningsfulla metoder än de förmaningar som Gösta Bohman tidigare år har riktat till företagen, helt utan resultat.

Gösta Bohman slutar sitt interpellationssvar med påståendet att regeringen i finansplanen i januari och nu i den reviderade finansplanen har angivit riktlinjerna för hur underskottet i bytesbalansen skall kunna nedbringas. Om Gösta Bohman därmed menar att man också redovisat de ekonomisk-politiska åtgärder som behövs för att nå det målet kan jag inte alls hålla med honom. Gösta Bohmans finansplaner innehåller en massa ord men inte ett enda konkret förslag till åtgärd som skulle förbättra landets ekonomiska situation. För något sådant saknar regeringen både enighet och handlingskraft.

Ekonomiministern GÖSTA BOHMAN:

Herr talman! Som vanligt när Kjell-Olof Feldt ställer en fråga eller interpellation i ett visst ämne svävar han i sitt första inlägg ut långt utöver de ramar som interpellationen eller frågan avser. Det må han göra. Jag skall ändå försöka begränsa mig till det som interpellationen gäller. Sedan kan vi ta en debatt om andra ting i andra sammanhang.

Utgångspunkten för Kjell-Olof Feldts interpellation och hans inlägg var väl närmast att riksgäldsdirektören hade gjort gällande att den svenska upplåningen utomlands möter ökande svårigheter. Detta är inte sant. Detta är en felaktig uppgift. Fortfarande har Sverige ett högt kreditvärde, både absolut och relativt sett. Några svårigheter på grund av Sveriges ställning och Sveriges ekonomi att få de erforderliga lånen har hittills inte förelegat. Därmed inte sagt att sådana svårigheter på sikt inte kan uppkomma, men i dagsläget föreligger inte några sådana svårigheter. Däremot finns på den internationella kapitalmarknaden en viss oro beroende på det osäkra ränteläget, vilket gör att marknaden generellt sett inte är lika benägen att ställa upp gentemot vilka låntagare det vara må, som fallet har varit tidigare då situationen var mera stabil. Det finns alltså nu en ökad benägenhet att ge kortare lån och samtidiga lån till mindre storlek. Och som Kjell-Olof Feldt med rätta påvisade har också räntorna till följd av den internationella utvecklingen och det väldiga OPEC-överskott som svävar omkring ute på den internationella marknaden skapat stora problem. Men, som sagt, Sverige har inga svårigheter att få de lån Sverige behöver i dagsläget, till den internationella ränta som gäller för lån av detta slag.

Sedan försökte Kjell-Olof Feldt också skapa en motsättning mellan mig och riksbankschefen och återopade en föredragning som riksbankschefen skulle ha hållit något tidigare i år, då han skulle ha förutsatt att den icke statliga upplåningen skulle uppgå till 5 miljarder kronor, medan den statliga skulle begränsas till 12 miljarder kronor. Kjell-Olof Feldt gör gällande att den inriktning av utlånings- och kreditpolitiken som skulle ligga bakom dessa siffror skulle ha "fastställts av riksdagen enligt finansutskottets förslag". Jag vill inte vara kategorisk, men jag har faktiskt inte kunnat finna, Kjell-Olof Feldt, att riksdagen har fastställt några preciserade siffror för utlåningen. Däremot har riksdagen uttalat sig om de allmänna riktlinjer för den ekonomiska politiken som har presenterats i finansplanen och som finansutskottet dessutom har ställt sig bakom. I både finansplanen och finansutskottets betänkande talas om en statlig utlandsupplåning på mellan 10 och 15 miljarder kronor. Kjell-Olof Feldt kan inte rimligen vara okunnig om att sedan finansplanen skrevs kom det till oljeprishöjningar på i runt tal 4 miljarder kronor som belastade hela den svenska samhällsekonomin.

Det har sagts mig, men Kjell-Olof Feldt får väl rätta mig – han har en viss benägenhet att vilja göra sådant, och det kanske är naturligt för en interpellant – att riksbankschefen i dag vid en föredragning inför finansutskottet skulle ha uttalat att staten skall låna ca 15 miljarder kronor utomlands och att den icke statliga sektorn, kommuner och företag, borde svara för "en viss utlandsupplåning". Därmed skulle, om man räknar baklänges, riks-

Nr 136

Tisdagen den
6 maj 1980

*Om åtgärder för
att minska ut-
landsupplåningen*

Tisdagen den
6 maj 1980

*Om åtgärder för
att minska ut-
landsupplåningen*

bankschefen ha åsyftat ungefär 2 miljarder kronor. Det vore önskvärt med en större icke-statlig upplåning utomlands – jag håller med om det. Men vi skall ha klart för oss – och det har säkerligen Kjell-Olof Feldt – att vi har en relativt sett lägre ränta i Sverige än man har utomlands. Vi ligger en bra bit under den vägda räntan på den internationella marknaden. Det är alltså billigare för företagen att låna här i Sverige än att gå ut och låna på utländska marknader. Några medel att tvinga företagen att gå ut på de utländska marknaderna och låna finns inte. Man kan arbeta indirekt för att få den effekten, men möjligheterna är begränsade.

Jag tror inte – men rätta mig om jag har fel, Kjell-Olof Feldt – att Kjell-Olof Feldt är beredd att rekommendera att Sverige skulle vidta ytterligare räntehöjningar för att på det sättet förmå företagen att gå ut och låna. Det skulle innebära ytterligare risk för att den investeringsutveckling som vi nu hoppas på – dvs. den 15-procentiga investeringsökning som vi räknar med – skulle försvåras. Det skulle också leda till ett hårdare kreditläge här i Sverige. Vad som fordras i det hänseendet är flexibilitet och en fortlöpande anpassning till läget, och det är mot den bakgrunden som vi i den reviderade finansplanen skriver att den statliga utlandsupplåningen bör ligga på mellan 13 och 17 miljarder kronor. Här finns alltså ingen motsättning mellan vad riksbankschefen har hävdad i dag och tidigare och det som vi har skrivit i finansplanen.

Kjell-Olof Feldt gjorde också gällande – jag kommer tillbaka till det – att det skulle föreligga en motsättning mellan oss och riksgäldskontoret i det här hänseendet. Låt mig därför lämna några siffror som anger storleksordningen av den svenska utlandsupplåningen: jag tror det kan vara värdefullt att få in dem i riksdagens protokoll.

Enligt tillgänglig statistik från riksbanken uppgick Sveriges totala finansiella skulder gentemot omvärlden den 30 september förra året till 102 miljarder kronor, men vi hade samtidigt tillgångar utomlands på 80 miljarder kronor. Vår nettoskuld till utlandet uppgick alltså då till 22 miljarder kronor, vilket motsvarar ungefär 5 % av bruttonationalprodukten. Vid årsskiftet hade den siffran stigit något, till 25 miljarder kronor. Siffrorna är internationellt sett ingalunda påfallande höga. Det mått som används när man skall bedöma internationell skuldsättning är ofta den medel- och långfristiga bruttoskulden, och den var för Sveriges vidkommande den 31 december 1979 68 miljarder eller ungefär 15 % av vår BNP. Den danska på det sättet definierade bruttoskulden är relativt sett ungefär dubbelt så stor som den svenska, och den norska uppgår till ca 50 % av bruttonationalprodukten. Även jämfört med det också socialdemokratiskt styrda Österrike har Sverige en relativt låg skuldsättning. Det finns dessutom åtskilliga andra länder som har en högre skuldsättning än den som Sverige har.

Sedan kommer Kjell-Olof Feldt – förlåt liknelsen – med en papegojas envishet tillbaka till 1977 års devalvering, som socialdemokraterna satte sig emot. Men hur tror Kjell-Olof Feldt och socialdemokraterna i övrigt att det hade sett ut med vår ekonomi i Sverige, om den motvallskäringpolitik som ni förordade hade förverkligats? Om Sverige inte hade devalverat, om Sverige

inte hade sänkt arbetsgivaravgifterna och om Sverige inte hade genomfört den nödvändiga åtstramning av den inhemska konsumtionen som hänger ihop med devalveringen, hur skulle det då ha sett ut i Sverige?

Jag vidhåller fortfarande att den saneringspolitik som genomfördes av den första trepartiregeringen lyckades. Vi åstadkom det resultat som vi avsåg att åstadkomma, nämligen att återge Sverige dess förlorade konkurrenskraft och att skapa möjligheter för Sverige att på nytt sälja på utländska marknader. Vi hade ett försämrat relativt kostnadsläge på hösten 1976 – det låg ungefär 25–30 % över vad det hade varit tidigare. Jag tycker att det säger en del om vad vi åstadkommit genom den politik som då fördes. Det var på hösten 1976, då socialdemokraterna talade om att Sverige hade sunda statsfinanser och en stark samhällsekonomi – och då man talade om det dukade bordet: det kan ingalunda Kjell-Olof Feldt ha glömt bort – som vi befann oss i en kris, allvarligare än någon vi befunnit oss i sedan första världskrigets slut. Detta har Kjell-Olof Feldt – jag påstår det bestämt – fullt klart för sig. Men eftersom vi har delade meningar – gång efter gång kommer den här debatten tillbaka – så låt mig för fjärde, femte eller sjätte gången hänvisa till OECD:s bedömning i Sverigerapporten våren 1979, alltså för ett år sedan, av Sveriges ekonomi och av den politik som den första trepartiregeringen genomförde. Mera beröm än vad vi fick den gången kan man näppeligen få av en internationell expertorganisation som OECD.

Herr talman! Jag ser att lampan på talarstolen lyser – jag får återkomma senare till en del andra saker som jag vill säga till Kjell-Olof Feldt.

KJELL-OLOF FELDT (s):

Herr talman! Det gläder mig att Gösta Bohman inte uttömde sin ammunition under de första sex minuterna. Han brukar i alla debatter med mig anklaga mig för att inte hålla mig till ämnet, för att sväva ut. Nu får faktiskt Gösta Bohman skylla sig själv, för det var han som drog upp 1977 års devalvering och prisade den, sin vana trogen – jag skall inte likna honom vid någon animal företeelse för att han gör detta; man må tala om det man har kärt.

Det problem vi diskuterar är ju inte om Sverige kan fortsätta att låna. Det är klart att vi kan göra det, om vi är beredda att betala vilka räntor som helst och att acceptera vilka långgivare som helst – det är klart att vi kan fortsätta att låna mycket länge. Vad problemet gäller är huruvida den nuvarande utlandsupplåningen kan ske på för oss bästa möjliga villkor. Gösta Bohman säger att vi har så bra villkor som vi kan få på den internationella marknaden. Jag pekade på att vi i mars månad av en total utlandsskuld på 25 miljarder hade 8 miljarder placerade i korta banklån. Den Gösta Bohman närstående kommunikationsministern Ulf Adelsohn har i ett sammanhang konstaterat att varje ökning av budgetunderskottet måste lånas upp i utlandet till en ränta av 20 %. Det låter sig betänka – om det verkligen är sant, men Gösta Bohman kanske kan passa på att dementera sin partivän i den frågan.

Det är riktigt att riksbankschefen i dag inför finansutskottet sade att staten i runt tal skulle låna 15 av de 17 miljarder som regeringen och riksbanken

Nr 136

Tisdagen den
6 maj 1980

*Om åtgärder för
att minska ut-
landsupplåningen*

Tisdagen den
6 maj 1980

*Om åtgärder för
att minska ut-
landsupplåningen*

uppskattar blir vårt underskott gentemot utlandet 1980. Såvitt jag förstår är det ett uttryck för att riksbanken nu sänker ambitionsnivån från de 5 miljarder man hade i januari till 2 miljarder. Vad Gösta Bohman gjort i dag är att han sänkt ambitionsnivån till noll. Han konstaterar att det inte går att få det privata näringslivet att hjälpa till med utlandsupplåningen – i varje fall har han inte gett någon som helst vägledning på den punkten.

Sedan är det inte särskilt meningsfullt av Gösta Bohman att efterlysa rekommendationer från min sida. Jag efterlyser åtgärder från regeringen för att nå de mål som regeringen har ställt upp. Det var faktiskt för det första att förvalta vår utlandsupplåning på billigast möjliga sätt och för det andra att försöka få det privata näringslivet att hjälpa till.

Det är intressant att höra Gösta Bohman skryta över våra låga utlandsskulder. Tacka oss socialdemokrater för det, Gösta Bohman! Det var när Gösta Bohman kom till makten som utlandsupplåningen sköt fart. De 25 miljarder som vi f. n. har i total utlandsskuld kommer i slutet av det här året antagligen att vara 40 miljarder. Jag vill här göra klart vad det var riksgäldskontorets chef syftade på, nämligen icke att det hittills var en allvarlig situation men att den skulle kunna bli allvarlig. Han sade helt enkelt att det i längden inte går att låna 1 500 milj. kr. i månaden – det kan ingen stat tillåta sig; i varje fall inte om vi vill ha hyggliga villkor och hyggliga långivare. När nu staten ensam måste låna 1 500 milj. kr. i månaden och regeringen inte kan anvisa något alternativ, menar jag att det är riktigt att konstatera att de svårigheter riksgäldskontorets chef pekar på kan uppstå. Inför nästa år kan jag inte hitta något spår i finansplanen som tyder på att man vågar utlova någon minskning av vårt underskott i bytesbalansen. Och ännu ett år med en statlig utlandsupplåning – då konungadömet Sverige varje månad skall låna mellan 1 000 och 2 000 milj. kr. – tror Gösta Bohman verkligen att det går? Är det inte så att vi redan nu har fått finna oss i en del förödmjukelser på den internationella kapitalmarknaden, inte därför att vår kreditvärdighet är dålig utan därför att vi helt enkelt kommer för ofta? De utländska bankirerna tröttnar på att se samma människor dyka upp varannan vecka och vilja låna pengar.

Sedan gör Gösta Bohman ett stort nummer av att jag tar upp hans devalveringspolitik. Det var han själv som drog in den i debatten genom att hänvisa till den i interpellationssvaret.

Nu säger han omigen att det ju var en lyckad devalvering. Jag har icke sagt att alternativen till den politik som fördes hade varit särskilt enkla. Jag har bara frågat: Lyckades devalveringen på det sätt som man väntar sig av en devalvering, dvs. så att konkurrenskraften och marknadsandelarna utomlands förbättrats? Gösta Bohman säger att devalveringen återgav näringslivet den förlorade konkurrenskraften. Ja, men exportpriserna har inte sänkts i relation till utlandet. Marknadsandelarna har icke ökat under de här åren. Det enda som har hänt är att företagets vinster har stigit kraftigt. Och om det var avsikten – erkänn då att det i och för sig var en bra effekt som Gösta Bohman ville uppnå, och begrunda också konsekvenserna av det i den pågående avtalsrörelsen!

Ekonomiministern GÖSTA BOHMAN:

Herr talman! Jag ställde en fråga. Kjell-Olof Feldt behöver inte svara. Men var innebörden av hans anförande för en stund sedan att han menar att vi skulle höja våra räntor, våra diskonton, för att på det sättet tvinga företag att låna pengar utomlands? Det kunde vara intressant för mig att få höra Kjell-Olof Feldts synpunkter i det hänseendet.

Sedan kan jag konstatera att Kjell-Olof Feldt står här och svartmålar – talar illa om Sveriges möjligheter att låna pengar utomlands. Jag är inte säker på att det är särskilt hälsosamt att föra debatten på det sättet, men Kjell-Olof Feldt avgör ju alldeles själv om han vill göra det.

Vi har, Kjell-Olof Feldt och alla andra här i kammaren, väldigt stora ekonomiska problem i vårt land. Vi har bl. a. en bytesbalans som är starkt oroväckande. Från trepartiregeringens sida har vi lagt fram förslag, och vi har angivit hur vi skall angripa problemen. Det är en långsiktig process. För några år sedan räknade vi med att vi skulle klara av våra bytesbalansproblem fram till 1980. Sedan blev det 1985, och nu ser vi stora bekymmer då det gäller att nå detta mål fram till 1990. Så stora är de problem vi har att brottas med. Vi har vidare en allvarlig budgetbalansbrist, som vi måste komma till rätta med och som vi inte heller kan klara av över en natt.

Det gäller alltså två strukturella problem som har byggts in i svensk ekonomi sedan 1960-talet. Och jag vågar påstå: Detta vet Kjell-Olof Feldt. En konsekvens av dessa två problem – helt eller delvis – är att vi har ett för lågt finansiellt sparande i Sverige, vilket tvingar oss att låna pengar utomlands, av stater som har mera pengar. Och vi lånar delvis, naturligtvis, av de OPEC-pengar som finns där ute. Vi tar på oss en alldeles för stor del av industriländernas samlade underskott gentemot de oljeproducerande länderna.

Upplåningen är alltså en följd av de stora problem som vi har att brottas med – det är ett obestridligt faktum. Och de problemen fanns redan på den tiden då en socialdemokratisk regering satt vid makten. Huvudtemat för 1970 års långtidsutredning var att Sverige mötte växande bytesbalansproblem, och det angavs redan i långtidsutredningen hur man skulle komma till rätta med de problemen. Kjell-Olof Feldt har under lång tid haft goda praktiska möjligheter att själv bidra till att klara de svårigheter det nu är fråga om.

Det är alldeles rätt, Kjell-Olof Feldt, att det i längden inte går att låna pengar på det här sättet utomlands. Det blir ökade svårigheter så småningom. Se på det socialdemokratiskt styrda Danmark – vilka jätteproblem man där brottas med! Räntebördan blir också allt besvärligare ju längre man håller på. Därför gäller det för oss – och det borde gälla för alla här i riksdagen – att efter måttet av vår förmåga gemensamt angripa de två underliggande stora problemen i svensk ekonomi. Men varje gång vi lägger fram våra förslag för att nå resultat vet vi en sak, nämligen att socialdemokraterna går emot. De går emot allt vi lägger fram förslag om. Jag tycker att det är allvarligt. En opposition har naturligtvis rätt att föra sin oppositionspolitik som den vill. Men om man för en politik av utpräglat negativt slag, skall man tala med något mindre bokstäver när man berör de stora problem

som blivit en följd av de förflutnas missgrepp som vi nu har att göra med.

Jag medger att det inte är Kjell-Olof Feldts och socialdemokraternas sak att ange hur problemen skall lösas. Men *något* konkret praktiskt bidrag till hur de skall lösas, eller underlåtenhet att gå emot allt som föreslås från regeringens håll, skulle man i varje fall kunna begära av ett ansvarsmedvetet demokratiskt parti i Sveriges riksdag.

Det finns, som bekant, egentligen bara två sätt att minska vårt bytesbalansunderskott: att exportera mera eller att importera mindre. En kombination av båda de här vägarna är också möjlig.

Hur kan man då få ner importen och se till att den svenska industrin säljer mer på export? Jo, genom att minska den inhemska förbrukningen, genom att konsumera mindre. I den reviderade finansplan som ligger på riksdagens bord räknade vi med att den privata konsumtionen i år skulle öka med 1,7 %. Det konsumtionsutrymmet är, som bekant, redan intecknat. Därför är utrymmet för reallöneutveckling så begränsat som det är. Vilka problem det skapar i dagsläget har väl alla talare i den här kammaren fullt klart för sig.

Om Kjell-Olof Feldts oro för bytesbalansen fått honom att rekommendera en stramare efterfrågepolitik, och om han kritiserat regeringen för att den inte för en sådan politik, tycker jag att det hade funnits en viss logik i hans resonemang. Då hade jag, som jag sade nyss, haft större respekt för hans synpunkter. Men det gör inte Kjell-Olof Feldt i sin praktiska politik, han gör tvärtom. Han och hans parti – lyssna på förstamajtalen – har inte nog med invektiv då det gäller att beskriva regeringspolitiken och dess "utplundring" av löntagarna.

Hur kan man öka exporten då? Jo, en förutsättning är självfallet att svensk exportindustri och importkonkurrerande hemmamarknadsindustri kan erbjuda konkurrenskraftiga priser. Det förutsätter i sin tur en produktivitet- och kostnadsutveckling i Sverige som är gynnsammare än omvärldens. Vad en kostnadsutveckling som är ur fas med omvärlden kan leda till vet vi från åren 1975, 1976 och 1977, då vi gjorde stora marknadsandel förluster – volymmässigt rörde det sig om ungefär 20 %. Den siffran skall ställas i relation till de siffror Kjell-Olof Feldt talade om för en stund sedan. Vi fick då en minskad industriproduktion – nu stiger den. Vi fick minskade investeringar – nu ökar de. Vi fick ett försämrat arbetsmarknadsläge – nu är det bättre än det någonsin varit tidigare, även om vi kan se allvarliga problem framför oss.

Men vad har ni haft för bidrag att komma med i den här debatten, för att exempelvis skapa ökade förutsättningar för svensk export? Vad säger Kjell-Olof Feldt i dag när vi står mitt i en allvarlig konflikt? Räknar han fortfarande med höjd skatt på företagen, proms och höjda arbetsgivaravgifter? Jag tycker det skulle vara utomordentligt intressant att få höra Kjell-Olof Feldt utveckla sina synpunkter på hur vi med de förslag socialdemokraterna lagt fram skulle åstadkomma den förbättrade kostnadsutveckling som i sin tur skulle leda till ökad export, som i sin tur skulle

förbättra vår bytesbalans och minska behovet av upplåning. Den logiska kedjan skulle jag vilja se Kjell-Olof Feldt ha hängande om halsen.

Alla åtgärder som föreslagits för att åstadkomma en förbättring har ni varit emot. Jag upprepar på nytt: Hade vi inte skrivit ned den svenska kronan 1977 vet jag inte hur Sveriges ekonomi skulle ha sett ut i dag. Samma visa upprepades sedan då oljeprishöjningarna kom och regeringen vidtog åtgärder för att åstadkomma den balans som är nödvändig i vår ekonomi för att klara den upplåning som jag, på lång sikt, är precis lika orolig för som Kjell-Olof Feldt.

KJELL-OLOF FELDT (s):

Herr talman! Jag måste konstatera att Gösta Bohmans goda föresats att hålla sig till ämnet inte riktigt höll i det senaste inlägget. Nu blev det ett allmänt ekonomiskt och framför allt politiskt anförande.

För sista gången det här med devalveringen. Jag har inte tagit upp till diskussion med Gösta Bohman huruvida devalveringen var nödvändig eller inte. Jag har sagt: Har den haft de effekter som Gösta Bohman 1977 utlovade att den skulle ha? Observera att de frågor som jag har tagit upp om relativpriser, marknadsandelar och företagens prisbeteende berör ekonomiministern inte med ett ord! Han berör inte det fruktlösa i hans förmaningar till företagen att försöka följa hans anvisningar och inte heller den mycket allvarliga fråga som jag ställde och som jag menar är högst akut och aktuell i dag: Vilka kan lita på att företagen i fortsättningen gör på ett annat sätt? Nu hävdar företagen på nytt detsamma som de har hävdat de senaste åren, att om de bara får låga kostnadsökningar så sänker de sina priser. Då kommer de att exportera mer, sälja mer, producera mer. Hur skall vi kunna tro på dem? Jag tycker att det är ekonomiministerns ansvar att ge oss besked om vad för slags trovärdighet dessa deklamationer har.

När det gäller Gösta Bohmans långa litania över alla socialdemokratiska otidigheter som vi tillåtit oss i opposition vill jag ta upp två konkreta punkter.

Den första punkten gäller frågan: Varför måste staten ta på sig hela utlandsupplåningen? Det beror inte bara på att de privata företagen inte vill göra det. Nej, det grundläggande problemet, krishärden i den svenska ekonomin, är budgetunderskottet på 55 miljarder kronor. Därur kommer det mesta av de problem som Gösta Bohman ganska uppenbart vändas över. Och i fråga om budgetunderskottet menar jag att den socialdemokratiska oppositionen i tre års tid har varnat för vad som komma skulle. Vi har lagt motförslag för att förhindra det förfall av statsfinanserna som ni åstadkommit – förslag som det ena efter det andra har röstats ner i den här kammaren. Senast i valrörelsen uppträdde Gösta Bohman – han var då inte ekonomiminister, han var ledare för moderata samlingspartiet – och deklarerade att för honom var budgetunderskottet ointressant. Han vägrade att höra talas om nagonting som hette totalfinansiering när man sänkte skatter. Han ville bevisa att det var fullständigt ointressant hur mycket staten behövde låna. Nu sitter Gösta Bohman i det klister som han och Ingemar Mundebo har kokat

Nr 136

Tisdagen den
6 maj 1980

*Om åtgärder för
att minska ut-
landsupplåningen*

*Om åtgärder för
att minska ut-
landsupplåningen*

ihop. Men skyll inte på oss, för där har vi verkligen offrat både energi och tagit politiska risker för att föra en annan politik. Vi beskylldes under långa tider för att vara skattehöjarpartiet, därför att vi vågade i riksdagen lägga fram en finanspolitik som var betydligt stramare än den lättsinniga politik som den borgerliga regeringen förordade.

Den andra punkten: Socialdemokraterna går emot alla förslag som skall förbättra ekonomin, säger Gösta Bohman. Vilka förslag? Vi har inte fått ett enda sådant förslag hittills i år. Menar Gösta Bohman flytt hjälpen till byggnadsarbetare? Är det det förslaget som skall rädda vår ekonomi? Vad finns det för någonting i de två finansplaner som Gösta Bohman har lagt fram? Vi har inte hittat ett enda konkret förslag vare sig när det gäller att gå emot eller när det gäller att ta ställning för.

Sedan kom Gösta Bohman in på en sak som är intressant. Han sade – och det är vad vi nu får höra dagligen från Arbetsgivareföreningen – att kakan redan är uppäten. Konsumtionsutrymmet är redan in-tecknat. Det finns ingenting över för löntagarna. Läser man finansplanen finner man att det kanske är sant. Men det är sant på ett ganska otrevligt sätt. Finansplanen säger att det finns ett utrymme för en ökning av den privata konsumtionen i år på 1,7 %. Samtidigt säger finansplanen att med de antaganden som görs om priser och löner kommer reallönerna att sjunka med 1,5 %. Om man sedan antar att det sker en viss ökning av sysselsättningen kommer det samlade löntagarkollektivets reala inkomst att sjunka med 0,5 %. Då frågar sig vän av ordning: Vem skall svara för konsumtionsökningen med 1,7 %? Den kan ju uppenbarligen inte löntagaren ta hand om som får en sänkt realinkomst. Jo, då börjar resultaten av tre års borgerlig fördelningspolitik krypa fram. Pensionärerna är en av de kategorier som skall göra det – vi är ense om att pensionärernas standardtillskott kommer att ge dem möjlighet att konsumera en del, men det är bara 0,8 av de 1,7 procenten. Resten tas om hand av dem som uppbär kapitalinkomster och dividender. Deras reala inkomster ökar i år enligt finansplanen med 11 %. Företagarinkomsterna ökar med 10 %. Det är de som in-tecknar konsumtionsutrymmet, Gösta Bohman, och det är det som gör att diskussionerna om fördelningen av den tillväxt vi har har blivit de centrala i avtalsrörelsen.

Men försök inte inbilla oss här i riksdagen eller någon annanstans att det är några naturkrafter som har in-tecknat det här konsumtionsutrymmet. Det är i så fall er fördelningspolitik, er skattepolitik och företagens höjda utdelningar till aktieägarna som har in-tecknat konsumtionsutrymmet. Den borgerliga fördelningspolitiken slår nu igenom på hur den här kakan äts upp.

Ekonomiministern GÖSTA BOHMAN:

Herr talman! Som bekant var ämnet för interpellationen utlandsupplåningen som sådan. Bakom utlandsupplåningen ligger de två stora problem som jag berörde och som Kjell-Olof Feldt också var inne på: bytesbalansbristen och den statliga budgetens underskott, som bägge härrör ur strukturella förändringar som ägde rum i svensk ekonomi redan i mitten av 1960-talet och som sedan har fortsatt.

Jag påvisade att bytesbalansproblematiken var ett av de stora problemen för 1970 års långtidsutredning. Kjell-Olof Feldt hade några fingrar med i den och satt – om jag inte minns fel – med i regeringen i början av 1970-talet. Regeringen var väl medveten om vart utvecklingen skulle leda men var inte mäktig att bromsa – det hade varit mycket lättare att bromsa då än det är nu.

Jag skall kanske påminna Kjell-Olof Feldt om att vi moderater redan i slutet av 1960-talet från riksdagens talarstol varnade för just den här utvecklingen. Vi krävde principbeslut om att den offentliga expansionen i vårt land skulle anpassas till bruttonationalproduktens tillväxt. Vi blev utskrattade då. Det blir vi inte i dag när vi säger detsamma och påminner om vad som har hänt.

Det här skall man ha klart för sig innan man tar munnen så full som Kjell-Olof Feldt gör när han kritiserar den borgerliga trepartiregeringens fyra år i regeringsställning.

Företagen hoppade Kjell-Olof Feldt på efter sin vana. Han gjorde gällande att de inte tagit sitt samhällseliga ansvar i sina affärer med omvärlden. Men de har faktiskt under sina affärer under 1978 och 1979 fört hem väldigt mycket pengar till Sverige. Även om marknadsandelsvinsterna i volym räknat inte var så stora som man hade önskat att de skulle vara, så var marknadsandelsvinsterna värdemässigt åtskilliga procent i varje fall, och de pengarna behövde vi här hemma.

Vi skall också ha klart för oss att lönsamhetsläget i den svenska industrin – vad man sedan än må säga i svensk television om *Boliden* och *Volvo* – generellt sett är lågt. Inte ens nu ligger det på högre nivå än det gjorde under krisåren i början av 1970-talet. Därför är det värdefullt och önskvärt att företagen kan förbättra sitt vinstläge. Det är i sin tur en förklaring till att vi i dag med mycket större optimism kan se fram mot investeringsutvecklingen under det kommande året. Om den här vinstutvecklingen inte varit möjlig hade det sett annorlunda ut.

Att företagen dessutom höjde sina priser mer än vad Kjell-Olof Feldt anser lämpligt hänger samman med att åtskilliga av våra företag hade slagit i kapacitetstaket. De sålde så mycket de kunde med hänsyn till den arbetskraft som stod till förfogande, och det är ingen i denna kammare som är okunnig om att den tidigare rörligheten på arbetsmarknaden i stor utsträckning har försvunnit under 1970-talet. En stor del av våra företag hade, om de fått tillräckligt med arbetskraft, kunnat sälja bra mycket mera. Då hade marknadsandelsvinsterna också i volym räknat med säkerhet legat på en högre nivå än som f. n. är fallet.

Varför skall staten gå ut och låna? frågar Kjell-Olof Feldt igen. Jag sade i mitt svar att ett skäl är att staten får bättre villkor än enskilda. Samhället Sverige tjänar alltså på detta. Ett annat skäl är att den statliga upplåningen begränsar likviditetspåspädningen här i Sverige. Det finns alltså starka skäl som talar för att staten skall gå ut och ta huvudparten av upplåningen. Dessutom utgör det nuvarande ränteläget ett naturligt hinder för företagen att gå ut på det sätt som de annars skulle ha gjort och som de gjorde

Tisdagen den
6 maj 1980

*Om åtgärder för
att minska ut-
landsupplåningen*

tidigare.

Underskottet i budgeten, säger Kjell-Olof Feldt, är den bakomliggande orsaken. Ja, det är *en* av de två orsakerna.

Så säger Kjell-Olof Feldt: Vi socialdemokrater har lagt fram besparingsförslag efter besparingsförslag här i riksdagen som ni andra har gått emot. Då frågar jag: Vilka effektiva besparingsförslag har socialdemokraterna lagt fram i riksdagen? Kan Kjell-Olof Feldt tala om något, mer än möjligen när det gäller försvaret? Det är väl betecknande att i detta oroliga internationella läge är det just försvaret socialdemokraterna skall spara på.

Jag *skyller* inte på er socialdemokrater, Kjell-Olof Feldt. Ni sitter inte i regeringen, ni är inte skyldiga att lägga fram förslag. Men om ni inte lägger fram konkreta förslag och om ni går emot alla regeringens förslag, då kräver konsekvensen att ni är aning lågmälda i er kritik. Har ni ingenting konstruktivt att komma med, då skall ni hålla igen på kritiken. Det tycker jag att man kan kräva av ansvarsmedvetna politiker.

Gösta Bohman sade i valrörelsen att budgetunderskottet inte var intressant, påstår Kjell-Olof Feldt. Det sade jag inte alls. Jag har aldrig någonsin sagt att budgetunderskottet inte är intressant. Vad jag har sagt är att budgetunderskottet inte kan bedömas isolerat, utan statens brist på finansiellt sparande måste bedömas mot bakgrund av det finansiella sparandet i andra sektorer i samhället. Om sparandet i andra sektorer är tillräckligt stort, så att det täcker bristen i det statliga sparandet, är ur samhällsekonomisk synvinkel ett budgetunderskott inget problem.

Vad har ni gjort, frågar Kjell-Olof Feldt, från regeringens sida för att ge politiken en ny inriktning? Vi har i budgeten i januari angivit en inriktning enligt vilken de offentliga utgifternas ökningstakt har halverats. Såvitt jag minns har det aldrig hänt förut – möjligen något enstaka år på 1960-talet – att man har dragit ned utgiftsökningstakten till en sådan nivå som vi har gjort i budgeten i januari månad. Vi har ingripit mot kommunernas för höga expansionstakt och fördelat skatteutjämningsmedlen över två år i stället för att ta dem på ett år för att påverka konsumtionstakten på den kommunala sidan. Vi har lagt fram konkreta förslag av olika art på olika områden. Savitt jag vet – men jag kan ju ha fel på någon punkt – har socialdemokraterna gått emot alla de besparingsförslag som har lagts fram av regeringen.

KJELL-OLOF FELDT (s) replik:

Herr talman! Gösta Bohman säger att staten får bättre villkor än enskilda skulle få på den internationella kapitalmarknaden. Det är naturligtvis svårt att bevisa motsatsen, eftersom de enskilda inte går ut och lånar, men jag undrar ändå. En ganska stor del av den svenska statliga utlandsskulden har nu fått tas upp till 20 % ränta. Skulle verkligen inte våra stora exportföretag ha kunnat åstadkomma bättre villkor än så? Gösta Bohman brukar vara ganska stolt över våra företag och deras ledare. Tror han att de är så illa kända utomlands att de inte kan kravla sig under en ränta på 20 %?

Nej, utan att jag ett ögonblick vill lasta riksgäldskontoret för vad som har hänt – det har gjort sitt allra bästa – konstaterar jag att takten är för hög.

Kapitalmarknaden har inte kunnat svälja långfristiga lån i den takt som det har gällt. Det är vad den fråga jag ställde handlar om, men Gösta Bohman begriper tydligen inte riktigt vad den gäller.

Även om våra problem är strukturella, befriar det naturligtvis inte regeringen ett ögonblick från att försöka lösa dem. Det spelar ingen roll vad de har för orsaker. Det avgörande är att det är nu vi har problemen och det är nu vi måste angripa dem.

För att så återvända till frågan om företagens prissättning vill jag bara notera att Gösta Bohman undviker den fråga jag ställde som pesten. Frågan gällde ju den trovärdighet som vi skall anta att företagen har, när man nu i Arbetsgivareföreningens skepnad hävdar att får man bara låga lönekostnader kommer man att pressa sina priser samt producera och sälja mera. Det har man alltså inte gjort under de år som gått.

Sedan säger Gösta Bohman – och där förstår jag honom inte alls – att företagen höjde sina priser mer än vad Kjell-Olof Feldt anser lämpligt. Jag trodde det var mer än vad Gösta Bohman också ansåg lämpligt. För Gösta Bohman har ju i två finansplaner tidigare förmanat företagen att utnyttja hans devalvering till att sänka priserna. Måste Gösta Bohman i varje läge försvara den svenska storfinansens och kapitalismen? Kan han aldrig säga att någon gång kan det finnas anledning att höja ett litet finger åt deras håll, eftersom Gösta Bohman så ofta gör det åt löntagarhåll? Det skulle, tror jag, kännas befriande om Gösta Bohman ville erkänna att fel kan begås på den punkten.

När Gösta Bohman hävdar att marknadsandelarna i löpande priser ökade mer än i fasta priser, så har han fel. Det är tvärtom. Jag råder Gösta Bohman att läsa den reviderade nationalbudgeten, s. 68. Där framgår det att han har fått det hela om bakfoten så att säga.

SIVERT ANDERSSON (s):

Herr talman! Gösta Bohman tyckte att Kjell-Olof Feldt och socialdemokraterna skulle hålla igen på kritiken. Då skulle jag vilja uppmana Gösta Bohman att hålla igen litet på sådana överord som vi alldeles nyss har fått höra från denna talarstol.

Gösta Bohman påstod att regeringen lyckades med sin politik under de tre fyra år av borgerligt regeringsinnehav som vi nu har fått uppleva. Han hänvisade till vad man har åstadkommit. Han hänvisade till den konkurrenskraft som svensk industri har på den internationella marknaden och menade att det är ett uttryck för en lyckosam regeringspolitik.

Jag frågar Gösta Bohman: Vad har svensk industri för konkurrenskraft i dag, när hela Sveriges industri står still? Är det en lyckosam politik som har dragit in landet i den situation som vi är i?

Jag menar att det i stället är så att den konsekvent drivna borgerliga högerpolitiken under de här åren har dragit in landet i den storkonflikt som vi nu upplever. Gösta Bohman har här alldeles nyss sagt att han ifrån förstamajtalen har fått vissa informationer om den kritik som vi från arbetarrörelsen för fram mot regeringen i det här läget. Det är bra om Gösta

Nr 136

Tisdagen den
6 maj 1980

*Om åtgärder för
att minska ut-
landsupplåningen*

Tisdagen den
6 maj 1980

*Om åtgärder för
att minska ut-
landsupplåningen*

Bohman tar del av innehållet i förstamajtalen som har hållits landet över. De innehåller en kritik emot regeringens sätt att sköta ekonomin i det här landet, och skattepolitiken i synnerhet.

Jag skulle vilja framföra en liten undran till ekonomiministern. I det regeringspaket som ni har kastat in i konfliktbrasan erbjuder ni en skattesänkning på 500 kr. Vi är ganska intresserade av hur det här skall betalas. Skall pengarna lånas utomlands eller är det momsens som ni tänker höja? Är det fråga om nya punktskatter eller är det sociala nedskärningar, vilka drabbar LO:s medlemmar, som ni är ute efter?

Jag vill också peka på att sedan avtalen löpte ut i oktober har priserna på konsumtionsvarorna, liksom hyrorna, stigit med 8 %. Detta är prishöjningar som drabbar låg- och mellanlönegrupperna. Det är också dessa grupper som regeringen har misshandlat genom sina indexreglerade skatteskalor.

Årets sänkta statsskatter innebär att en inkomsttagare med en årsinkomst på 50 000 kr. – det svarar ungefär mot LO:s krav på lägsta lön – tål en prisökning på ca 3 %. Sedan är levnadsstandarden knaprad i kanten. En inkomsttagare med 100 000 kr. i årsinkomst tål en större prisökning, nämligen en 7-procentig sådan, innan köpkraften naggas i kanten. Jag ville därför erinra om vad som har hänt sedan avtalen löpte ut i oktober.

Den ekonomiska politik som den borgerliga regeringen har fört under senare år har direkt lett till att vi nu står mitt i en uppslitande avtalskonflikt som rör praktiskt taget hela den svenska arbetsmarknaden. Gösta Bohman skall därför tala ganska tyst om hur sällsynt lyckosam regeringen har varit i sin ekonomiska politik.

Ekonomiministern GÖSTA BOHMAN:

Herr talman! Av naturliga skäl vägrar jag att gå in i en debatt om den nu pågående avtalsrörelsen. Det är för mig en självklarhet att den inte skall diskuteras inom ramen för frågor som gäller den svenska utlandsupplåningen.

Å andra sidan var Sivert Anderssons inlägg belysande för de tendenser som från socialdemokratiskt håll har gjort sig gällande att politisera en för vår ekonomi och människornas välfärd utomordentligt tragisk situation på den svenska arbetsmarknaden. Det är ju fråga om en konflikt av en storleksordning som vi i Sverige inte har haft i historisk tid och som det inte finns någon motsvarighet till på andra håll i industrivärlden.

SIVERT ANDERSSON (s):

Herr talman! Jag konstaterar att Gösta Bohman inte vill diskutera avtalsrörelsen. Det må vara hans sak, men det är egendomligt att han inte har något besked att ge om vad regeringen skall betala den erbjudna skattesänkningen med. Blir det ytterligare pålagor på LO:s medlemmar, vilket ännu mer skulle omöjliggöra en avtalsuppgörelse?

F. ö. vill jag slå fast att det inte är jag som har politiserat avtalsrörelsen. Det har Gösta Bohman och hans regeringskolleger i allra högsta grad gjort under den senaste fyraårsperioden.

Överläggningen var härmed avslutad.

§ 3 Om viss lättnad i inkomstbeskattningen

Nr 136

Tisdagen den
6 maj 1980

Budgetministern INGEMAR MUNDEBO erhöll ordet för att besvara *Tore Nilssons* (m) den 23 april anmälda fråga, 1979/80:438, och anförde:

Herr talman! Tore Nilsson har frågat mig om jag vill överväga bestämmelser som kan möjliggöra att synnerligen förtjänta medborgare, såsom t. ex. Ingemar Stenmark, som erhåller hög inkomst en kort period, erhåller den skattelindring som är ett naturligt uttryck för vårt folks värderingar och som onödiggör flyttning till utrikes ort.

En grundidé i vårt skattesystem är att skatt skall betalas enligt den s. k. skatteförmågeprincipen. Enkelt uttryckt innebär detta bl. a. att den som har höga inkomster får betala mer i skatt än den som har låga inkomster. Härvidlag görs i princip ingen skillnad mellan olika personer i likartade inkomstlägen. Detta är enligt min mening riktigt, och jag kan därför inte tänka mig ett system där generella skattelättnader skulle ges åt, som det sägs i frågan, "synnerligen förtjänta medborgare".

En annan sak är att man kan diskutera om ett eller annat års kanske mycket höga inkomster ger en helt rättvisande bild av skatteförmågan. Jag vill i detta sammanhang erinra om att kulturskattekommittén (B 1979:14) skall undersöka om inte särskilda möjligheter till s. k. resultatutjämnande åtgärder bör införas för kulturarbetare och uppfinnare. Ett problem för dessa är nämligen att de kan ha högst varierande inkomster olika år. Kommittén skall bl. a. överväga om dessa grupper bör få rätt att fördela tillfälligt höga inkomster över flera år. Huruvida denna modell skulle kunna vara lämplig även för vissa idrottsmän vill jag för dagen inte uttala mig om. Jag vill i vart fall avvakta resultatet av kommitténs arbete.

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

TORE NILSSON (m):

Herr talman! Jag torde vara den i riksdagen som vet minst om idrott – jag har varit tvungen att prioritera andra saker. När jag läste om Ingemar Stenmarks flyttning utomlands var det den ekonomiska sidan som intresserade mig.

Jag tackar nu budgetministern för svaret. Det innebär alltså ett nej till sådana undantagsbestämmelser som jag har efterlyst. Jag delar budgetministerns uppfattning om skatteförmågeprincipen, men när det är fråga om en person som under en kort period har hög inkomst, då vore vad budgetministern kallar resultatutjämnande åtgärder naturliga. Vi har, för att ta ett exempel som kanske inte är helt liknande men som påminner om detta, ett skogskonto för vissa jordbrukare.

Jag har i min fråga talat om synnerligen förtjänta medborgare. Det händer ju, mitt i gråheten, att någon råkar vara i positiv mening annorlunda. Det händer då och då att någon människa av Skaparen utrustas med synnerlig begåvning, med en eminent förmåga, och också förvaltar sitt pund väl. Mot

*Om viss lättnad
i inkomstbeskattningen*

*Om viss lättnad
i inkomstbeskatt-
ningen*

en sådan "elit" med synnerligen ovanlig kapacitet tycker jag att man skulle kunna vara generös. Man borde kunna tänka sig en belöning av något slag – det finns nog länder i världen där detta förekommer. Måste allting alltid vara så strikt? Kan det inte finnas undantag?

Vad vinner Sverige, Ingemar Mundebo, på att Ingemar Stenmark flyttar från Tärnaby i Västerbotten till ett land på sydligare breddgrader? Jag menar att det är en förlust att han gör det. Han kunde ha satsat sina pengar i nyttiga saker – han kunde ha sparat till ett hem, han kanske kunde ha köpt aktier, och han kunde ha varit med och stärkt det finansiella sparande som ekonomiministern talade om nyss. Det är alltså, anser jag, en dålig affär för Sverige att han flyttar utomlands.

I princip skall vi hålla på likheten för alla. Å andra sidan bör vi ha ett skattesystem som tillåter människor som har stor duglighet och som offrar sig för en sak att ha kvar litet mer. Men detta ligger vid sidan om min fråga.

Jag har lärt känna budgetministern som en mycket klok människa, och jag undrar om han inte skulle överväga den här frågan en gång till – det är kanske bättre rådgivare som behövs.

Budgetministern INGEMAR MUNDEBO:

Herr talman! Jag har mycket kloka rådgivare till min hjälp, så ankommer det bara på det kan problemen vara hanterliga. Men det är trots allt ett rätt besvärligt problem som Tore Nilsson tar upp i sin fråga.

I de allmänna utgångspunkterna tror jag att vi kan vara överens. Det är nog många som tycker att det hade varit bra om Ingemar Stenmark hade kunnat fortsätta att arbeta och bo här hemma i Sverige. Och självfallet är skattelagarnas utformning av betydelse också för hans beslut. En fråga håller vi på att arbeta med och kommer att fortsätta att arbeta med för att nå längre än vi hittills har gjort, nämligen att ge inkomstskatterna en rimligare utformning och att få väsentligt lägre marginalskatter än vi har i dag. Kan vi nå hyggligt långt där så tror jag att det skulle påverka mängas, däribland Ingemar Stenmarks, beslut.

Jag kan instämma i att skattelagarna skall ge möjlighet till undantag. Men – och detta är väldigt avgörande – de undantagen måste vara rättvist utformade. De måste kunna hanteras av de myndigheter som skall handlägga sådana här frågor. Det får inte byggas in för mycket av godtycke i hanteringen, utan vi skall kunna genomföra den på ett rättvist och försvarligt sätt. Det är här problemen uppkommer.

Som jag nämnde i mitt svar arbetar en kulturskatteskommitté med likartade problem, som författare, kulturarbetare, uppfinnare och andra möter i sin gärning. Jag vet att denna kommitté har kommit i gång med ett mycket aktivt arbete. Låt oss därför vänta och se på de förslag den kommer med. De kanske kan hjälpa oss ett stycke på vägen.

TORE NILSSON (m):

Herr talman! Jag kan naturligtvis hålla med om det mesta som budgetministern säger. Men när han talar om att det skall vara rättvist

utformade bestämmelser som skall ligga till grund för undantag, så underskattar han sig själv och andra som arbetar med sådana här frågor om han därmed menar att man inte kan lösa detta problem. Det är ju bara i vissa fall som det är så uppenbart att det gäller en person som under kort tid står på absoluta toppen inom sitt område och då kan få endast liten ersättning för vad han sätter in av kraft och intresse och för de risker han tar. Det finns ytterst få sådana människor, och det skulle säkert gå att komma fram till vad jag vill kalla en klausul på detta område.

Jag håller också med budgetministern om att det är orimligt med ett skattesystem som gör att en människa aldrig kan vara duktig, satsa litet mer eller anstränga sig mer och kunna ha litet mer kvar. Vi är för njugga och snåla här i Sverige – det är en jämlikhet som är av ondo. Framför allt när det gäller en person som är så charmerande, med sådan färg, och som har betytt så mycket indirekt för Sveriges näringsliv är det underligt att det inte skall gå att hitta en klausul som säger: All right, under dessa tio–tolv år som du kan vara på toppen skall du kunna spara så att du har någonting för framtiden, till ett hem, en utbildning. Svenska folket skulle kunna säga: Du skall ha en belöning, för vi tycker det är riktigt. Det är inte skattesmitning och det är inte orättvist.

Budgetministern INGEMAR MUNDEBO:

Herr talman! Jag vill bara göra ytterligare ett förtydligande. Jag har inte sagt att vi inte kan lösa dessa problem. Jag har sagt att de är svåra att lösa och att en kommitté håller på att arbeta med problem av näralliggande slag. Kommittén arbetar på ett mycket aktivt sätt, och låt oss se vad den kan komma fram till. Vi kan i vart fall inte lagstifta i dag.

Överläggningen var härmed avslutad.

§ 4 Om förläggningen av metodutvecklingsinstitutet

Arbetsmarknadsministern ROLF WIRTÉN erhöll ordet för att besvara *Sven-Gösta Signells* (s) den 18 april anmälda fråga, 1979/80:435, och anförde:

Herr talman! *Sven-Gösta Signell* har frågat mig när regeringen kommer att lägga fram en proposition med förslag om förläggningsort för institutet för metodutveckling, forskning och personalutbildning inom den yrkesinriktade rehabiliteringen.

En särskild utredare arbetar med lokaliseringsfrågan. Som ett led i sitt arbete har han bl. a. besökt ett antal platser, som på olika sätt aktualiserats som lokaliseringsorter. Enligt vad jag har inhämtat beräknas utredningsarbetet kunna vara slutfört i början av juni månad. Förslaget kommer därefter att remissbehandlas.

Frågan kommer därför att föreläggas nästa riksmöte.

Tisdagen den
6 maj 1980

*Om förläggningen
av metodutveck-
lingsinstitutet*

SVEN-GÖSTA SIGNELL (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka arbetsmarknadsministern för svaret på min fråga.

Arbetsmarknadsministern säger i svaret att en särskild utredare arbetar med lokaliseringsfrågan. När utredningsarbetet är färdigt kommer förslaget att remissbehandlas, och först till hösten kommer frågan att behandlas i riksdagen. Denna frågan har emellertid utretts under en ganska lång tid, ända sedan våren 1978, och jag tycker att det efter riksdagsbeslutet i juni förra året borde ha varit möjligt att lägga fram ett förslag redan nu.

Bakgrunden till att jag har ställt min fråga är, som jag också har redovisat, att det nu gått över tio månader sedan riksdagen utan votering avslagit arbetsmarknadsministerns proposition 1978/79:216 om att institutet för metodutveckling, forskning och personalutbildning inom den yrkesinriktade rehabiliteringen skulle förläggas till Stockholmsregionen. Riksdagens beslut innebar ett tillkännagivande till regeringen om en fortsatt utredning av frågan om förläggningsort för institutet. Denna utredning har enligt min mening tagit mycket lång tid, och man ställer sig frågan ute i landet: Kommer det något förslag eller ej från arbetsmarknadsministern? Det har även framkommit farhågor om att man inom regeringskansliet har kommit fram till att man kanske inte behöver något institut och att man skulle kunna kringgå riksdagsbeslutet genom att låta arbetsmarknadsstyrelsen bygga upp egna resurser för att klara de uppgifter som institutet skulle utföra. Jag är glad för att det i svaret har givits besked om att så icke är förhållandet.

När det gäller lokaliseringen förutsätter jag att det i det kommande regeringsförslaget inte kommer att bli fråga om en förläggning till Stockholmsregionen, eftersom arbetsmarknadsministerns regeringskollega, statsrådet Olof Johansson, nu har tillsatt en delegation som skall planera decentraliseringen av statlig verksamhet. I direktiven för det arbetet sägs bl. a. att delegationen särskilt skall uppmärksamma lokaliserings- och decentraliseringsaspekterna vid inrättandet av nya statliga organ och vid omorganisation eller utökning av en statlig myndighets verksamhet.

Här sägs utan tvivel i klartext, herr arbetsmarknadsminister, vad som i allra högsta grad bör gälla för lokaliseringen av institutet för metodutveckling, forskning och personalutbildning inom den yrkesinriktade rehabiliteringen. Vi väntar nu på arbetsmarknadsministerns förslag som skall komma till hösten och förutsätter att det innehåller förslag om en förläggningsort utanför Stockholmsregionen.

Arbetsmarknadsministern ROLF WIRTÉN:

Herr talman! Jag vill göra ett par korta kommentarer. Regeringen lade fram ett förslag om lokalisering i april 1979. Som Sven-Gösta Signell påpekade har arbetsmarknadsutskottet och riksdagen lämnat synpunkter på detta förslag, och det beslut som riksdagen fattade föranledde det utredningsarbete som jag redovisade i mitt svar. Utredningsarbetet får nu

fortgå på det sätt som angivits, och jag vill, herr talman, inte föregripa utredarens ståndpunkter. Vi får anledning att återkomma till dem senare.

Överläggningen var härmed avslutad.

§ 5 Om den svenska befolkningsutvecklingen

Socialministern KARIN SÖDER erhöll ordet för att besvara *Gunnar Biörcks* i Värmdö (m) den 9 april anmälda interpellation, 1979/80:175, och anförde:

Herr talman! Gunnar Biörck i Värmdö har frågat mig om jag har några upplysningar att ge riksdagen om min aktuella bedömning av nativitetsutvecklingen i vårt land och vilka åtgärder jag överväger att föreslå riksdagen.

Antalet födda barn har minskat under hela 1970-talet och nådde år 1978 sin lägsta nivå. Detta år föddes ca 93 000 barn i Sverige. En viss ökning skedde under år 1979, då drygt 96 000 barn föddes, vilket var drygt 3 % fler än år 1978. Utvecklingen för de första två månaderna 1980 pekar på en ytterligare ökning av barnafödandet med ca 4 % jämfört med år 1979.

Man kan således konstatera att en viss återhämtning har skett. Det bör dock noteras att varje kvinna i dag i genomsnitt föder 1.6 barn. För att befolkningen skall fortsätta att växa krävs att varje kvinna föder i genomsnitt 2.1 barn.

Statistiska centralbyrån har fått i uppdrag av socialdepartementet och beredningsgruppen för internationella barnåret att utreda orsakerna till de låga födelsetalen. I rapporten *Barn – behov eller börda* har centralbyrån presenterat de första resultaten i denna utredning. Rapporten är en sammanställning av befintlig kunskap över fruktsamhetsutvecklingen och de faktorer som anses påverka den. Centralbyråns utredning fortsätter bl. a. med framtagning av statistik över fruktsamhetsutvecklingen i Sverige på basis av befintliga uppgifter i olika dataregister samt med ytterligare datainsamling direkt från familjer och individer. De slutliga resultaten beräknas kunna presenteras under år 1981.

Regeringen har under förra året tillkallat en kommitté med uppgift att göra en översyn av det ekonomiska stödet till barnfamiljerna med särskild inriktning på flerbarnsfamiljernas situation. Kommittén skall undersöka vilken effekt de nuvarande direkta och indirekta stödformerna har för olika typer av familjer i olika inkomstlägen. Mot bakgrunden av en sådan analys skall kommittén överväga vilka åtgärder som inom ramen för i första hand befintliga resurser för det familjepolitiska stödet kan behöva vidtas för att stödet bättre skall tillgodose barnfamiljernas och då särskilt flerbarnsfamiljernas behov.

Låt mig härutöver peka på att regeringen fortlöpande har vidtagit åtgärder som på olika sätt syftar till att skapa bättre förhållanden för barnfamiljerna. Barnbidragen höjdes den 1 januari i år, och den särskilda föräldrapenningen

förlängs med tre månader fr. o. m. den 1 juli i år. Genom statistiska centralbyråns försorg genomförs f. n. också en landsomfattande barnomsorgsundersökning som skall ge ett bättre underlag för kommunernas planering av barnomsorgen.

Regeringens samlade familjepolitiska åtgärder är avsedda att stödja föräldrarna i deras viktiga uppgifter. Målet är att varje barn skall komma önskat till världen.

GUNNAR BIÖRCK i Värmdö (m):

Herr talman! Tillåt mig framföra ett tack till socialministern för hennes utförliga svar på min interpellation. Statsrådet Söder är den tredje socialministern under loppet av föga mer än samma antal år som jag har haft tillfälle att utbyta tankar med i den här frågan. Det kan kanske verka litet väl ambitiöst, men mitt intresse för den svenska befolkningsutvecklingen är av gammalt datum: det är i år 40 år sedan jag under min beredskapstjänstgöring författade en skrift i befolkningsfrågan, därför att jag då upplevde det vara lika viktigt att slå vakt om vårt *folks* fortbestånd som att försvara vårt *lands* gränser. Båda betingar varandra ömsesidigt.

Jag har känt ett behov av att fortsätta min beredskapstjänstgöring genom att bevaka befolkningsfrågan, och detta är orsaken till denna interpellation nu. Jag ser det som en viktig uppgift att följa upp socialutskottets enhälliga betänkande 1977/78:32, som lika enhälligt vann riksdagens bifall, och se till att vad som där sades också infrias.

När jag för ett och ett halvt år sedan diskuterade med Gabriel Romanus, ställde han i utsikt att vi från statistiska centralbyrån under 1979 skulle få dels en kunskapsöversikt, dels uppgifter om regionala skillnader i födelsetalen. Detta har vi fått. Han meddelade också att en intervjuundersökning om motivkretsen kring regleringen av barnantalet skulle påbörjas under 1979. Den har vi ännu inte sett något av, och det är svårt att veta om det är den som döljer sig under formuleringen "ytterligare datainsamling direkt från familjer och individer" i statsrådets svar. I stället har en ledamot av denna kammare, Anita Bråkenhielm, nyligen publicerat en begränsad intensivstudie från sina hemtrakter med tonvikt på den frågeställning många av oss har bedömt som särskilt betydelsefull, nämligen steget från två barn till tre – eller flera. Anita Bråkenhielm stryker starkt under betydelsen av de emotionella aspekterna och attitydbildningen när det gäller barn och familj. Samtidigt som jag under den tid jag varit i riksdagen har arbetat för att försöka lätta *flerbarnsfamiljernas ekonomiska bördor*, vilket jag anser vara en rättvisefråga under alla omständigheter, känner jag mig övertygad om att det psykologiska klimatet i samhället – och i massmedierna – beträffande barn i allmänhet och syskonkretsar i synnerhet är mycket betydelsefullt. Redan det förhållandet att det förs en befolkningsdebatt i massmedierna ser ut att ge en viss effekt. Året efter makarna Myrdals bok *Kris i befolkningsfrågan* vände födelsetalet uppåt, och något liknande ser ut att ha skett 1979 – året efter socialutskottets och riksdagens positiva ställningstagande för barnfamiljerna. Det skulle vara mycket glädjande om denna tendens står sig, som

socialministern här har antytt, och förstärks i år. Vi vet att det ca 20 år efter ett födelsemaximum kommer ett nytt, därför att det då är dags för en större årskull att bli mammor, men den här stegringen verkar att komma litet för tidigt för att ha denna orsak.

Men det är långt till att, som socialministern nu sade, befolkningen växer. De 2,1 barnen per familj är vad som behövs för att hålla befolkningen konstant på sikt. Vi kan i alla fall inte nöja oss med, eller lita på, den ökning av födelsetalet man nu ser. Socialutskottet hoppades att man redan före sommaren 1979 skulle få en "översiktlig redogörelse för undersökningen om *orsakerna till födelseminskningen*". Det har vi väl knappast fått, och det kanske också vore för mycket begärt. I varje fall innehåller ju statistiska centralbyråns skrift *Barn – behov eller börda?* en intressant diskussion av tänkbara orsaksfaktorer.

Socialutskottet framhöll emellertid också att regeringen *utan dröjsmål* borde överväga, vilka *åtgärder* – förutom den föreslagna undersökningen av *orsakerna* – som borde vidtas med anledning av den oroande befolkningsutvecklingen. I detta hänseende står vi fortfarande, även efter socialministerns svar, rätt tomhänta. Och vi gör det nu i en situation, då den ekonomiska analysen av samhällets många åtaganden inom den sociala sektorn visar att man uppenbarligen inte längre kan finansiera dem skattevägen på samma sätt som man tidigare i sin oskuld föreställt sig. Det finns mindre pengar att fördela och ge ut, och om vi fortsätter att ge ut mer än vi kan få in, betyder det bara att dessa pengar blir mindre värda, inte minst när det gäller att betala för personliga tjänster. Vi har rimligtvis att se fram emot knappare resurser för institutionell vård för både barn och gamla. Jag tror för min del att den omfattande institutionalisering som drivits fram – att "samhället" skall överta "familjens" uppgifter när det gäller de yngsta och de äldsta – knappast kan fortsätta i samma takt som hittills.

Vi måste nog räkna med att på nytt lita mer till sammanhållningen i familjen för vård- och tillsynsuppgifter. Det är då viktigt att göra klart för sig att det tidigare tregenerationsmönstret alltmer håller på att ersättas av ett fyragerationsmönster, där den näst äldsta generationen i många fall får en stödjande uppgift både uppåt och nedåt i åldrarna. Det svenska samhället kommer i stor utsträckning att behöva ta i anspråk sina unga och arbetsföra far- och morföräldrar. Den generationen är också den sista som kan förmedla erfarenheter och värderingar från ett samhälle med större beredskap och förmåga att rida ut kriser än dagens. Det gäller att ta vara på dessa människors kunnande och känsla för familj och anförvanter innan det blir fört sent. Kanske är en attitydförändring på väg.

Det är inte bara "Roots" och Sven Lindquists uppmaning "Gräv där du står" som gör att de svenska släktforskarna f. n. håller på att slita ut landsarkivens kyrkböcker på jakt efter sitt ursprung och sina anförvanter. När det nu på nytt mörknar vid den utrikespolitiska horisonten kanske sammanhållningen mellan de närmaste förstärks, såsom det brukar ske vid sådana tillfällen, då driften att leva fördjupas till en drift att överleva. Under andra världskrigets år steg våra födelsetal kraftigt.

*Om den svenska
befolkningsutvecklingen*

Ja, herr talman, detta var några funderingar i anslutning till socialministerns redovisning. Jag vill inte bli beskyldd för att vilja ersätta ekonomiska satsningar för barnfamiljerna med ett förbättrat psykologiskt klimat genom förändringar av attityder. I hela mitt verksamma liv har jag arbetat för stöd och rättvisa åt de familjer som föder och fostrar nästa generation, den generation som i sin tur skall svara för att också pensionärerna i sinom tid kan få något för sina pengar. Men när det är sagt må det väl vara tillåtet att tillfoga, att det inte skulle skada om både politiker och journalister också ville ge familjerna – och familjen – ett rejält och uthålligt emotionellt stöd.

Socialministern KARIN SÖDER:

Herr talman! Jag vill dels göra några få reflexioner i anslutning till vad Gunnar Biörck säger, dels svara på en fråga som han ställde.

Frågan gällde den passus i mitt svar där jag talar om ytterligare datainsamling direkt från familjer och individer. Det är den utredning Gunnar Biörck efterlyste – som alltså pågår och som bör ge oss ett bättre underlag för att finna vad det är för motiv som styr familjens barnafödande.

Vi vill också säga att det inte är så lätt i ett samhälle som är ständigt stätt i förändring att helt och hållet kunna analysera de bevekelsegrunder som gör att det en tid föds fler barn, en annan färre. Jag är inte så helt övertygad om att man nu och i framtiden kommer att se samma mönster för detta som man sett tidigare. Men kanske kan vi få någon ytterligare klarhet – som kan ge ett bättre underlag för de familjepolitiska åtgärder vi skall vidta för framtiden.

Jag kan försäkra Gunnar Biörck att barn och deras föräldrar intar en mycket framskjuten plats i regeringens arbete. Vi vill ge dem det allra bästa stöd som vi kan inom de ramar som vi förfogar över. I regeringsförklaringen i höstas och i de dokument som därefter har lagts fram på riksdagens bord har också, med utgångspunkt från det ekonomiska läget, barnomsorgen, äldre vården och långtidsvården fått en framskjuten plats. Här handlar det om de grupper i samhället – barnen, de äldre och de sjuka – som i första hand skall ha samhällets stöd även i ekonomiskt kärva tider.

Med en familjepolitik där barnen sätts i centrum och där föräldrarna får stöd i sin viktiga uppgift ger man också föräldrarna den valmöjlighet som de skall ha när det gäller att sätta de barn till världen som de önskar.

GUNNAR BIÖRCK i Värmdö (m):

Herr talman! Jag vill tacka socialministern för hennes upplysning om den intervjuundersökning som tydligen är på gång och som vi väntar oss mycket av samt för de allmänna synpunkter som socialministern tillade.

För ungefär tre år sedan ställde jag en fråga till statsministern – och det var samma statsminister då som nu. Den besvarades av socialministern, men när jag nu har statsministern i kammaren kanske jag får dels hoppas att han fortsätter att visa intresse för de här frågorna, dels också läsa upp ett litet dokument som jag hittat – för den här frågan är ju inte på något som helst sätt

ny. Det är inte första gången vi talar om befolkningsfrågan i Sverige, och det är inte ens första gången vi talar om den i ett knepiggt finansiellt läge.

Det visar sig att kung Adolf Fredrik den 8 mars 1770 på anhållan av rikens ständer utgav en förordning "Til befordran af Folkmängdens ökande i Riket". Det fastslogs där att "tidige Giftermåls befordrande" var "the säkraste medel". Och det kan kanske ha intresse för både stats- och socialministrarna att dem som man särskilt vänder sig till är "alla hemmansbrukare eller Skattlagde Torpare". De skulle utan hänsyn till ålder befrias från alla personliga utskylder "så snart the äga Fyra Mantals skrefne Barn". Fattigt folk, fiskare, soldater, båtsmän och deras vederlikar skulle likaledes förskonas från samma utskylder så länge de hade fyra levande barn eller mera och tills det yngsta nådde åtta års ålder. Vi har inte budgetministern här nu, men detta kanske är ett litet budskap att föra vidare.

Överläggningen var härmed avslutad.

§ 6 Om marknadsföringen av värmereaktorer

Statsministern THORBJÖRN FÄLLDIN erhöll ordet för att besvara Carl-Henrik Hermanssons (vpk) den 16 april anmälda interpellation. 1979/80:179, och anförde:

Herr talman! Carl-Henrik Hermansson har frågat mig om regeringen är beredd att ge de statliga representanterna i Asea-Atoms styrelse sådana direktiv att företagets marknadsföring av värmereaktorer i Sverige upphör.

Några kommuner har i sin planeringsverksamhet behandlat möjligheterna att utnyttja kärnvärmeverk för värmeförsörjningen.

Utgången av folkomröstningen om kärnkraften innebar emellertid ett klart ställningstagande för att kärnkraften skall avvecklas. Vidare fastslogs att högst de tolv reaktorer som i dag är i drift, färdiga eller under arbete skall få användas under sin tekniska livslängd, vilken bedöms vara ca 25 år. Någon ytterligare kärnkraftsutbyggnad skall därutöver inte förekomma.

Före folkomröstningen deklarerade samtliga politiska partier att folkomröstningens utslag skulle vara avgörande för den framtida inriktningen av kärnkraftsprogrammet. Genom resultatet av folkomröstningen fastslogs att inga ytterligare kärnreaktorer skall byggas, vilket även innefattar förbud mot användning av kärnvärmeaktorer av den typ som marknadsförs av Asea-Atom. Regeringen kommer därför inte att meddela några tillstånd för byggande av ytterligare kärnreaktorer.

HANS PETERSSON i Hallstahammar (vpk):

Herr talman! Jag tackar för svaret från statsministern, som jag nu får ta emot i C.-H. Hermanssons frånvaro.

Svaret är klart och entydigt: Det kommer inte att lämnas tillstånd för

*Om marknadsfö-
ringen av värme-
reaktorer*

byggande av kärnvärmeaktorer. Det är bra.

Eftersom statsministern lämnar svaret är det naturligtvis också regeringens åsikt som uttalas, och man kan därför säga att sagan om Securereaktorerna nu är slut.

Statsministern säger att folkomröstningsresultatet fastslog att inga ytterligare kärnreaktorer skall byggas, vilket också innefattar förbud mot användning av kärnvärmeaktorer av den typ som marknadsförs av Asea-Atom. Det har ju varit en del osäkerhet kring just den frågan både under folkomröstningen och efteråt. Somliga har i debatten velat skilja på kärnvärme och kärnkraft, och Asea-Atom närstående organisationer förde under folkomröstningskampanjen en ganska hård kampanj för just kärnvärmeaktorer – trots att man, när man läste valsedlarna, inte rimligen kunde uppfatta att sådana skulle byggas.

Energiministern lämnade tidigare i år svar på en liknande fråga, där det sades att de politiska partierna skall tolka omröstningsresultatet, men såvitt han kunde förstå var inte en kärnvärmeutbyggnad aktuell.

C.-H. Hermansson har ställt den nu aktuella frågan till statsministern för att få slutlig klarhet, bl. a. därför att det under efterdebatten till folkomröstningen har sagts att man borde aktualisera kärnvärmeaktorer. Han pekar också på några sådana fall i sin interpellation.

Det känns nu skönt för oss kärnkraftsmotståndare, herr statsminister, att det är definitivt stopp för kärnvärmeaktorer och att marknadsföringen av sådana, oavsett om man vill lämna några direktiv eller inte, är helt överflödig, eftersom några sådana reaktorer inte skall byggas.

Överläggningen var härmed avslutad.

§ 7 Föredrogs och hänvisades

Proposition

1979/80:164 till skatteutskottet

§ 8 Föredrogs men bordlades åter

Konstitutionsutskottets betänkande 1979/80:50

Skatteutskottets betänkanden 1979/80:42, 50 och 52–54

Justitieutskottets betänkanden 1979/80:35, 36 och 42

Socialförsäkringsutskottets betänkanden 1979/80:16 och 17

Utbildningsutskottets betänkanden 1979/80:26–28

Trafikutskottets betänkande 1979/80:10

Jordbruksutskottets betänkanden 1979/80:35 och 36

§ 9 Föredrogs och bifölls

Interpellationsframställning 1979/80:197

§ 10 ANDRE VICE TALMANNEN:

Jag får meddela att på morgondagens föredragningslista uppföres utbildningsutskottets betänkanden 27 och 28 närmast efter konstitutionsutskottets betänkande 50 samt trafikutskottets betänkande 10 sist.

§ 11 Anmäldes och bordlades

Propositionerna

1979/80:174 om transportstöd till Norrland m. m.

1979/80:175 om ändring i lagen (1977:975) med tulltaxa, m.m.

§ 12 Anmäldes och bordlades

Redogörelse

1979/80:7 Redogörelse från den svenska delegationen vid Europarådets parlamentariska (rådgivande) församling rörande församlingsmötena under tiden maj 1979–februari 1980 (31:a sessionen)

§ 13 Anmäldes och bordlades

Motionerna

1979/80:2049 av *Erik Larsson m. fl.*

med anledning av proposition 1979/80:172 om ändrat huvudmannskap för ungdomsvårdsskolor och nykterhetsvårdsanstalter m. m.

1979/80:2050 av *Bengt Wittbom*1979/80:2051 av *Erik Wärnberg m. fl.*

med anledning av proposition 1979/80:173 om tillfälliga regler för insättning på skogskonto

§ 14 Anmäldes och bordlades

Finansutskottets betänkanden

1979/80:26 med anledning av propositionen 1979/80:124 om den centrala organisationen för rationalisering och ADB i statsförvaltningen samt i propositionen 1979/80:100 framlagda förslag om vissa anslag inom budgetdepartementets verksamhetsområde jämte motioner

1979/80:27 med anledning av motioner om datapolitiken

1979/80:29 angående verkställd granskning av riksgäldskontorets förvaltning

1979/80:30 med anledning av i propositionen 1979/80:100 framlagda förslag om anslag för budgetåret 1980/81 till riksgäldskontoret jämte motioner

Skatteutskottets betänkande

1979/80:48 med anledning av propositionen 1979/80:106 om Stockholms internationella fredsforskningsinstitutets (SIPRI) organisation och verksamhetsformer, m. m., såvitt propositionen hänvisats till skatteutskottet.

Utrikesutskottets betänkanden

1979/80:21 med anledning av proposition 1979/80:106 om Stockholms internationella fredsforskningsinstitutets (SIPRI) organisation och verksamhetsformer, m. m.

1979/80:22 med anledning av motioner om nedrustning m. m.

Socialutskottets betänkande

1979/80:40 beträffande propositionen 1979/80:133 med anledning av beslut fattade av internationella arbetskonferensen år 1979 vid dess sextiofemte möte

Kulturutskottets betänkanden

1979/80:31 med anledning av proposition 1979/80:134 med förslag till organisation av verksamheten vid Musikaliska akademiens bibliotek, Musikmuseet och Svenskt musikhistoriskt arkiv

1979/80:32 med anledning av proposition 1979/80:125 med förslag om tilläggsbudget III till statsbudgeten för budgetåret 1979/80 såvitt gäller kulturändamål

Jordbruksutskottets betänkande

1979/80:38 med anledning av propositionen 1979/80:97 om åtgärder mot strålrisker i byggnader i vad avser anslag under tionde huvudtiteln jämte motion

Näringsutskottets betänkanden

1979/80:44 med anledning av motioner om bryggeriindustrin

1979/80:45 med anledning av motioner om vissa engångsförpackningar för öl och läskedrycker

1979/80:56 med anledning av regeringens skrivelse 1979/80:161 med överlämnande av allmänna pensionsfondens fjärde fondstyrelsens årsredovisning

Civilutskottets betänkande

1979/80:28 med anledning av proposition 1979/80:97 om åtgärder mot strålrisker i byggnader såvitt propositioner hänvisats till civilutskottet

§ 15 Kammarén åtskildes kl. 16.45.

In fidem

TOM T:SON THYBLAD

/Solveig Gemert